

Eindbeschouwing ZonMw – Financiering van Preventie

Gebaseerd op de projecten Elke Tukker Bewust Gezond en De Pas Erin.

Inleiding

In dit document delen we vanuit de projecten *Elke Tukker Bewust Gezond* en *De Pas Erin* onze inzichten, ervaringen en aanbevelingen in relatie tot het thema ‘financiering van preventie’. In beide projecten is gewerkt aan het versterken van preventieve gezondheidsbevordering in samenwerking met gemeenten, welzijnspartijen, zorgaanbieders en overige professionals. Dit document koppelt de geleerde lessen aan bestaand landelijk beleid zoals het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en actuele ontwikkelingen zoals het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA). Daarnaast reflecteren we op het gebruik van methoden zoals het logisch model of veranderverhaal (theory of change) en de maatschappelijke impactanalyse, die een belangrijke rol kunnen spelen in het onderbouwen van preventieve investeringen.

Financiering van preventie in de praktijk

Ervaren knelpunten tijdens de projecten:

- Financiering van preventie moet door gemeenten, zorgverzekeraars en andere partijen gezamenlijk worden opgepakt. Echter hebben zij elk hun eigen verantwoordelijkheden, wat samenwerking in sommige gevallen kan bemoeilijken.
- Projectmatige bekostiging leidt vaak niet tot duurzame borging van succesvolle interventies. Initiatiefnemers van projecten denken vaak te laat in het project aan borging en financiering na afloop van de projectperiode.
- Lokaal eigenaarschap is cruciaal voor implementatie, maar structurele financiering blijft uit als baten elders vallen (bijv. bij de zorgverzekeraar) of nog niet helemaal inzichtelijk zijn gemaakt.
- Praktijkpartijen missen vaak de tools om de impact van preventieve interventies goed zichtbaar en meetbaar te maken.

Koppeling met IZA, GALA en AZWA

De inzichten uit onze projecten sluiten goed aan bij de ambities van het IZA, GALA en AZWA. Het IZA en AZWA richten zich op het realiseren van de juiste zorg op de juiste plek en benadrukken het belang van het verschuiven van de focus van zorg naar gezondheid. Binnen deze ontwikkelingen speelt preventie een cruciale rol, maar dat vraagt wel om een stevige onderbouwing en een ontschotting van de bestaande financieringsstromen. GALA biedt gemeenten deels structurele middelen om gezondheidsbevordering vorm te geven. Dit biedt belangrijke kansen voor lokale preventieve aanpakken, maar stelt ook eisen aan de onderbouwing en doelmatigheid van de inzet binnen gemeenten. Om deze middelen goed te benutten en te onderbouwen, zijn instrumenten nodig die helderheid geven over zowel het verloop als het effect van interventies. Het gebruik van een logisch model of veranderverhaal (theory of change) helpt bij het planmatig opzetten, monitoren, leren en verantwoorden van interventies. Daarnaast is inzicht in maatschappelijke kosten en baten essentieel, bijvoorbeeld via een maatschappelijke impactanalyse waarbij gebruik wordt gemaakt van de internationaal erkende SROI-methode (Social Return on Investment). Om dit alles goed te kunnen organiseren, is een intensieve en structurele samenwerking nodig tussen beleid, uitvoering en onderzoek.

Gebruik van logisch model of veranderverhaal (theory of change)

Het opstellen van een logisch model of veranderverhaal (theory of change) helpt bij het ontwerpen, implementeren, leren en onderbouwen van preventieve interventies. Met zo'n model of veranderverhaal wordt gevisualiseerd hoe activiteiten (interventies) leiden tot de gewenste resultaten en hoe deze samenhangen. Dit model of veranderverhaal helpt om het gesprek met stakeholders op gang te brengen over welk gezamenlijk doel wordt nagestreefd, welke activiteiten daarbij passen en wat nog ontbreekt, wat aangepast moet worden en wat de activiteiten opleveren. Het model of veranderverhaal dient ook als basis voor de monitoring- en evaluatieplannen van de interventies. Daarnaast wordt een logisch model of veranderverhaal idealiter opgesteld voordat een (voorspellende) maatschappelijke impactanalyse wordt berekend. Dit inzicht in maatschappelijke kosten en baten kan gebruikt worden als instrument in gesprekken met mogelijke financiers of partners van de interventie.

Gebruik van maatschappelijke impactanalyse in gemeentelijke context

Gemeenten erkennen steeds vaker de meerwaarde van een maatschappelijke impactanalyse door gebruik te maken van de internationaal erkende SROI-methode, vooral omdat het helpend is om de effecten van preventieve interventies inzichtelijk te maken. Tegelijkertijd ervaren gemeenten het instrument als complex en arbeidsintensief in de toepassing. De inzet van de SROI-methode blijkt met name waardevol bij interventies met voldoende schaalgrootte en duur; bij kleinere of kortlopende interventies is de benodigde inspanning vaak niet in verhouding tot de opbrengst. Daarbij bestaat het risico dat alleen financieel meetbare effecten worden gewaardeerd, terwijl sociale en maatschappelijke opbrengsten (die moeilijker te kwantificeren zijn) onderbelicht blijven.

Een maatschappelijke impactanalyse hoeft geen ingewikkeld of grootschalig instrument te zijn. Iedereen kan het toepassen, juist wanneer men het klein en lokaal houdt. Het belangrijkste is niet de uitkomst van kosten en baten, maar het denkproces dat men samen doorloopt. Door bewust stil te staan bij wie er allemaal betrokken zijn, wie baat heeft bij een interventie en wie erin investeert, ontstaat er inzicht in het grotere geheel. Het echte effect zit vaak al in het voeren van dat gesprek: verschillende perspectieven komen samen, belangen worden gedeeld, en er ontstaat een gedeeld gevoel van eigenaarschap. Het doel is dan niet alleen een ratio berekenen, maar dat samen aan tafel en openlijk wordt besproken wat werkt, wat nodig is en wat het oplevert voor de gemeenschap als geheel. Dáár zit de waarde van de maatschappelijke impactanalyse: in het samen denken, voelen en bouwen aan betekenisvolle, gedragen keuzes.

In de ideale wereld is het proces van het onderbouwen van preventieve interventies opgebouwd uit meerdere stappen. De eerste stap is het opstellen van een logisch model of veranderverhaal (theory of change), waarmee helder in kaart wordt gebracht welke activiteiten leiden tot welke resultaten en hoe deze samenhangen. Op basis van deze visie volgt de tweede stap: een voorspellende maatschappelijke impactanalyse, waarin met aannames en hypothesen wordt berekend wat de maatschappelijke waarde van de interventie waarschijnlijk zal zijn. Daarna komt de derde stap: het monitorings- en evaluatieplan, dat gericht is op het systematisch volgen van de voortgang en het toetsen van de aannames uit het model. Als laatste volgt een uitgewerkte, robuuste maatschappelijke impactanalyse die met feitelijke data de maatschappelijke impact

concreet maakt. Door deze stappen te doorlopen, ontstaat een stevig fundament voor besluitvorming, waarin voorspellingen en metingen elkaar versterken en bijdragen aan een steeds betere onderbouwing van preventieve investeringen.

Aanbevelingen

Op basis van onze ervaringen doen we de volgende aanbevelingen op het gebied van financiering van preventie:

- Investeer in het creëren van bewustwording bij gemeenten van het belang van inzicht in maatschappelijke kosten en baten van preventieve interventies. Dit draagt bij aan de ontwikkeling en inzet van bewezen effectieve interventies.
- Stimuleer het gebruik van logische modellen of veranderverhalen in het ontwerpen, implementeren, leren en verantwoorden van interventies.
- Ondersteun de ontwikkeling van een gestandaardiseerde, toegankelijke maatschappelijke impactanalyse voor gemeenten. Voor kleinere initiatieven is een maatschappelijke impactanalyse volgens de SROI-methode niet rendabel. Het gedachtegoed is echter wel bruikbaar bij het starten, monitoren en evalueren van het initiatief tijdens gesprekken tussen gemeenten en initiatiefnemers.
- Faciliteer kennisdeling tussen gemeenten en regio's over het meten van preventie-effecten en het bouwen van een preventieve infrastructuur.
- Stimuleer de inzet van ontschotte middelen door integrale besluitvorming vanuit diverse domeinen.
- Borg succesvolle interventies structureel via beleidsmatige en financiële afspraken, in plaats van via projectsubsidies.

De projecten “Elke Tukker Bewust Gezond” en “De Pas Erin” zijn gefinancierd door ZonMW.

